

ABDULLAH B. AMR VE ES-SAHÎFETÜ'S-SÂDIKA'SI

VEYSEL ÖZDEMİR

AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

© Copyright 2018

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademişyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-258-149-0

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Akademişyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Abdullah B. AMR ve
Es-Sahîfetü's-Sâdıka'sı

Yayıncı Sertifika No

25465

Yazar

Veysel ÖZDEMİR

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

DOI

10.37609/akya.263

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

GENEL DAĞITIM

Akademişyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

VEYSEL ÖZDEMİR

1976'da Elazığ merkezde dünyaya geldi. 1999'da Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2002 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadîs Bilim Dalı'nda "Hz. İbrahim İle İlgili Rivâyetler" isimli çalışmasıyla yüksek lisansını, 2008 yılında ise Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Bilim Dalı'nda "Abdullah b. Amr ve es-Sahîfetü's-Sâdıka'sı" isimli teziyle doktora-sını tamamladı. 1999-2009 yılları arası Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenliği yaptı. 2009-2011 yıllarında Iğdır Üniversitesi, 2011-2015 yıllarında Bingöl Üniversitesi, 2015 yılından bu yana ise İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültelerinde Hadîs Anabilim Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. 2015 yılında doçent olmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
KISALTMALAR	15
GİRİŞ	
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU ve ÖNEMİ	17
2. ARAŞTIRMANIN METODU ve SINIRLANDIRILMASI	19
3. KAYNAKLAR	20
BİRİNCİ BÖLÜM	
ABDULLAH B. AMR'IN YAŞADIĞI COĞRAFYA ve HAYATI	25
1.1. Abdullah b. Amr'ın Yaşadığı Coğrafya	26
1.1.1. Mekke	28
1.1.2. Medîne	31
1.1.3. Kûfe	33
1.1.4. Mısır	35
1.1.4.1. Mısır'ın fethi	35
1.1.4.2. Fetih sonrası Mısır'ın durumu	38
1.2. Hayatı	39
1.2.1. Adı ve künyesi	41
1.2.2. Doğumu	41
1.2.3. Soy ve ailesi	43
1.2.3.1. Sehmoğulları	44

1.2.3.2. Dedesi	47
1.2.3.3. Babası	48
1.2.3.4. Annesi	52
1.2.3.5. Kardeşleri	53
1.2.3.6. Eş ve çocukları	53
1.2.4. İslâm'a girişi ve hicreti	54
1.2.5. Savaşlara iştirâkı	56
1.2.5.1. Yermük Savaşı ve Şam fetihleri	58
1.2.5.2. Mısır'ın fethi	61
1.2.5.3. Sıffin Savaşı	62
1.2.6. Aldığı görevler	69
1.2.6.1. Askeri görevleri	70
1.2.6.1.1. Sancaktarlık	70
1.2.6.1.2. Şâhitlik	71
1.2.6.1.3. Ordu komutanlığı	72
1.2.6.2. İdari görevleri	72
1.2.6.2.1. Kûfe vâililiği	73
1.2.6.2.2. Mısır vâililiği	75
1.2.7. Re'y ve ictihâdları	78
1.2.7.1. Sahâbe arasındaki konumu ve abâdile'den oluşu	78
1.2.7.2. Fetvâ örnekleri	80
1.2.8. Hadîs halkaları	82
1.2.9. Kendilerinden hadîs aldığı râviler	84
1.2.9.1. Ashâb'tan olanlar	84
1.2.9.2. Tâbîûndan olanlar	86
1.2.9.2.1. Büyüğün, küçükten rivâyeti (rivâyetu'l-ekâbir ani'l-esâğîr)	86
1.2.10. Abdullah b. Amr'dan hadîs alanlar	88
1.2.11. Abdullah b. Amr'ın rivâyetlerinin az olmasının sebepleri	93
1.2.12. Takvâsı	101
1.2.13. Vefâtı	105

İKİNCİ BÖLÜM

ABDULLAH B. AMR ve İSRÂİLİYYÂTLA İLİŞKİSİ	109
2.1. İsrâiliyyât'a Genel Bir Bakış	110
2.1.1. İsrâiliyyât'ın rivâyet edilmesini câiz görmeyenler	113

2.1.2. İsrâiliyyât'ın rivâyet edilmesini câiz görenler	115
2.2. "Ve haddisû an benî isrâile..." Hadîsi ve Abdullah b. Amr	123
2.2.1. Senedinin tenkîdi	124
2.2.2. Metninin tenkîdi	132
2.3. Abdullah b. Amr'ın Kadîm Kitapları Okuması	138
2.4. Abdullah b. Amr ve Zâmiletân Rivâyeti	144
2.5. Abdullah b. Amr'ın İsrâilî Rivâyetleriyle	
Meşhûr Râvîlerle İlişkisi	154
2.5.1. Abdullah b. Selâm (43/663)	156
2.5.2. Ka'bu'l-Ahbâr (34/654)	160
2.5.3. Vehb b. Münebbih (114/732)	169
2.5.4. Nevf b. Fedâle el-Bikâlî (90/708)	174
2.6. Abdullah b. Amr'ın, İsrâiliyyât'tan Olma İhtimali	
Bulunan Rivâyetleri ve Bunların Değerlendirilmesi	178
2.6.1. Abdullah b. Amr'ın, İsrâiliyyât'tan	
olma ihtimâli bulunan rivâyetleri	179
2.6.2. Abdullah b. Amr'ın, İsrâiliyyât'tan olma ihtimâli	
bulunan rivâyetlerinin değerlendirmesi	201

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

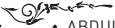
HADİS KİTÂBETİ ve ES-SAHİFETÜ'S-SÂDIKA	205
3.1. Hadîs Kitâbeti	207
3.1.1. Hadîs kitâbeti ile ilgili bazı kavramlar	208
3.1.1.1. Hadîs	209
3.1.1.2. Kitâbet	210
3.1.1.3. Hadîs kitâbeti (kitâbetu'l-hadîs)	211
3.1.2. Hadîs kitâbetinin yasak oluşuna dâir rivâyetler	212
3.1.3. Hadîs kitâbetinin câiz oluşuna dâir rivâyetler	214
3.1.4. Hadîs kitâbetiyle ilgili tüm rivâyetlerin değerlendirmesi	218
3.1.5. Hz. Peygamber devrinde yazılmış hadîs vesikâları	223
3.1.5.1. Hz. Peygamber'in emriyle yazılan resmî vesîkalar	224
3.1.5.2. Hz. Peygamber'in emriyle yazılan	
gayr-ı resmî vesîkalar	226
3.1.5.3. Hz. Peygamber'in hayatında ve sonrasında	
hadîs derlemesi oluşturan sahâbîler	226
3.1.6. Hadîs kitâbeti ve Abdullah b. Amr	227
3.2. es-Sahîfetü's-Sâdika	229

3.2.1. es-Sahîfetü's-Sâdika'nın Abdullah b. Amr'a nispeti	230
3.2.1.1. es-Sahîfetü's-Sâdika'nın rivâyeti	232
3.2.1.2. es-Sahîfetü's-Sâdika'nın ricâli ve "Amr b. Şuayb an ebîhi an ceddihî" isnadının tahlîli .	234
3.2.1.2.1. es-Sahîfetü's-Sâdika'nın ricâli	234
3.2.1.2.1.1. Muhammed b. Abdillâh b. Amr b. el-Âs	235
3.2.1.2.1.2. Şuayb b. Muhammed b. Abdillâh b. Amr b. el-Âs	237
3.2.1.2.1.3. Amr b. Şuayb b. Muhammed b. Abdillâh b. Amr b. el-Âs	239
3.2.1.2.1.3.1. Amr b. Şuayb ile ilgili tenkît edici ifâdeler	242
3.2.1.2.1.3.1.1. Amr b. Şuayb ile ilgili ağır tenkît ifâdeleri	243
3.2.1.2.1.3.1.2. Amr b. Şuayb ile ilgili orta halli tenkît ifâdeleri	244
3.2.1.2.1.3.2. Amr b. Şuayb ile ilgili olumlu/tevsîk edici ifâdeler	247
3.2.1.2.1.3.3. Amr b. Şuayb ile ilgili söylenenlerin değerlendirilmesi	250
3.2.1.2.1.3.3.1. "An ebîhi an ceddihî" isnâdında bir inkitâ'nın ya da irsâlin olduğu	252
3.2.1.2.1.3.3.2. Amr b. Şuayb'ın babasından hadîsleri, semâ değil de vicâde yoluyla bir sahîfeden yazılı olarak rivâyet ettiği	257
3.2.1.2.2. "Amr b. Şuayb an ebîhi an ceddihî" isnâdının tahlîli	261
3.2.2. es-Sahîfetü's-Sâdika'ya dâir metin inşâ denemesi	265
3.2.3. es-Sahîfetü's-Sâdika'nın muhtevâsı	309
SONUÇ	311
BİBLİYOGRAFYA	317
DİZİN	335

ÖNSÖZ

İslâm dîninin kaynaklarının günümüze kadar ulaşmasında sahâbenin oynadığı rol, inkâr olunamaz bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Çünkü onlar Kur’ân’ın ve hadîslerin korunması ve yazıya geçirilmesi husûsunda ciddî gayretler sarfetmişlerdir.

Okur-yazar oranının, neredeyse iki elin parmakları mesâbesinde olduğu bir dönemde, hem okur-yazarlık keyfiyeti hem de buna bağlı olarak Kur’ân’ın hadîslerle karıştırılabilmesi endişesi dikkate alınarak, Hz. Peygamber tarafından ashâbının içinden bazılarına, hadîslerin yazılması konusunda özel izin verildiği mâlumdur. Hz. Peygamber’in vefâtından sonra, sahâbe neslinde hadîslerin yazımı konusunda bazı ferdî girişimlerin olmasına mukâbil, kurumsal anlamda bir yazma faaliyetinden söz etmek mümkün değildir. Bu cümleden olarak, mezkûr dönemde “*vahiy kâtipliği*”nden söz edilebilirken, Hz. Peygamber tarafından bu şekilde teşkil edilmiş

bir “*hadîs kâtipliği*”nden kesinlikle bahsolunamayacağı da, bir hakîkâtî ifâdedir. Tâbiûn neslinde ise hadîs kitâbeti, tâbiri câizse altın çağını yaşamıştır. Bu târîhten itibâren hadîslerin yazılması ve tedvîn edilmesi yönünde ciddî adımlar atılmış, hadîslerin yazı ile kaydedilmesi kurumsallaştırılmıştır.

Hiz. Peygamber’in zamanında, ondan hadîsleri yazma konusunda özel izin alan sahâbîlerden birisi de Abdullah b. Amr’dır. Yazmış olduğu bu sahîfe, te’lif edilen hadîs cüzleri içerisinde en meşhûrudur. Genç yaşında, Hiz. Peygamber’in huzurunda yazmış olduğu bu sahîfesini, vefâtına kadar koruması, yanında taşıması ve zaman zaman çıkararak ondan rivâyette bulunması, *es-Sahîfetü’s-Sâdika* adını verdiği bu nüshanın şöhret kazanmasında etkili olmuştur.

Hadîs kitâbet döneminin ilk ve en önemli sahîfelerinden biri olan *es-Sahîfetü’s-Sâdika*’nın nüshasının, târîhi süreç içerisinde kaybolmuş olması, hadîs ilmi açısından büyük bir kayıptır. Bazı şarkiyâtçılar, hadîslerin yazılmasını hicrî ikinci yüzyılın başlarına kadar götürmektedirler. Aslında şarkiyâtçıların neredeyse tamamına yakınının hemfikir olduğu bu görüşü temelden çürüten birçok delîl mevcuttur. Nitekim Hiz. Peygamber’in sağlığında ve onun huzurunda bazı sahâbîler hadîsleri yazı ile kaydetmişlerdir. İşte bu sahâbîlerden birisi de Abdullah b. Amr’dır. Bu yüzden de târîhî süreç içerisinde nüshası kaybolmuş, ancak hadîslerin tedvîn edilmesi hareketi ile tasnîf dönemi eserlerine intikâl etmiş, dağınık halde olan *es-Sahîfetü’s-Sâdika*’nın yeniden inşâ edilerek bir araya getirilmesi ve ilim âleminde kazandırılması gerekmektedir.

Semâvî dinler olan; Hıristiyanlık, Yahûdîlik ve İslâmiyet, kaynağını Yüce Allah’tan almıştır. Bu üç ilâhî dînin menşe’inin aynı olması, dînî kültürlerinin de birbirlerine yakın olması

sonucunu doğurmaktadır. İslâmiyet'te bulunan bazı konuların – her ne kadar muharref olsalar da – ilâhî menşeli dinler olan Hıristiyanlık ve Yahûdîlik'teki bazı haberlerle benzerlik taşıması doğal bir sonuçtur. Çünkü bu üç din, menşe itibâriyle aynı kökendendir ve birbirinin devamı niteliğindedir. İslâm Peygamber'i bu özelliği dikkate alarak, özellikle son dönemlerinde, Ehl-i Kitâb'ın bilgi kaynaklarına bir çerçeve dâhilinde, husûsen mütehasıs kişilerin başvurmasında sakınca olmadığı görüşünü belirtmiştir. Ancak târîh boyunca İsrâiloğullarından nakletme meselesi, İslâm âlimleri arasında sürekli ihtilâf konusu olmuştur.

İsrâiloğullarından nakletme konusuyla ilgili hadîslerin, ilk râvîsi konumunda olanlardan birisi de Abdullah b. Amr'dır. Hz. Peygamber'den, İsrâiloğullarından nakletmeyle alâkalı rivâyet etmiş olduğu hadîsler ve onlara dayanarak yapmış olduğu nakiller sebebiyle, neredeyse tüm gözler Abdullah b. Amr'ın üzerinde toplanmıştır. Ayrıca onun, ashâb içerisinde okuma ve araştırma hırsıyla temayüz etmiş olması, yabancı dil bilmesi ve Tevrât'ı okuması vb. özellikleri de tartışmaların merkezinde yer almasında etkili olmuştur. Abdullah b. Amr'ın bu özellikleri, şarkiyâtçılar ile bazı Müslüman yazarların, İsrâiliyyât konusunda onunla ilgili spekülâtif haberler ve bazı iddiâlar ileri sürmesine sebep olmuştur. Hz. Peygamber'in hadîslerini çokça bilenler arasında yer alan bir sahâbînin üzerinde yoğunlaşan bu iddiâların ve spekülasyonların netliğe kavuşturulması bir zorunluluktur. Ümit ediyoruz ki, yapılacak olan bu çalışmayla, speküle edilen ve hakkında iddiâlar ileri sürülen diğer sahâbe (Ebû Hureyre ve İbn Abbâs...) ile ilgili de bir metot ve bakış açısı oluşturulabilinir.

Abdullah b. Amr'ın İsrâiliyyât ile ilişkisinin boyutlarını ortaya koymak, bu bağlamda durumuna netlik kazandırmak ve tasnîf dönemi eserlerinde dağınık bir şekilde bulunan *es-Sahîfetü's-Sâdika*'yı yeniden bir araya toplamak amacıyla yapılmış olan bu çalışma; *bir giriş* ve *üç bölüm* üzerine bina edilmiştir.

Buna göre *girişte*; araştırmanın konusu, önemi, metodu, sınırlandırması ve kaynaklar gibi teknik konular hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde; Abdullah b. Amr'ın yaşadığı yerler ve hayatı, onun kültürel kimliğinin nasıl teşekkül ettiği ve nerelerden beslendiğini ortaya koyacak tarzda incelenmiştir.

Abdullah b. Amr ve İsrâiliyyât'la ilişkisi adlı *ikinci bölümde*; İsrâiliyyât ile ilgili genel bilgiler verilmiş ve İslâm dîninde İsrâiliyyât'a dâir bakış açısı oluşturan önemli delillerden biri olan “*Ve haddisu an benî isrâile...*” hadîsi ve onun sahâbî râvîsi olan Abdullah b. Amr ve bu rivâyet karşısındaki tutumuna değinilmiştir. Bunlara ilâveten, Abdullah b. Amr'ın Süryânice bilgisi ve kadîm kitapları okuması, Yahûdî kültürü karşısındaki tutumu, İsrâilî rivâyetlerle meşhûr râvîler ve bunlarla ilişkisi, İsrâiliyyât'tan olma ihtimâli bulunan rivâyetleri ve bu rivâyetlerin değerlendirilmesi gibi konular da incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise; hadîs kitâbeti, Abdullah b. Amr'ın kitâbet karşısındaki tutumu, *es-Sahîfetü's-Sâdika*'nın Abdullah b. Amr'a nispeti, *es-Sahîfetü's-Sâdika*'nın ricâli, “*an ebîhi an ceddihî*” isnâdının tahlîli, *es-Sahîfetü's-Sâdika*'nın metin inşâ denemesi ve onunla ilgili teknik bilgiler ile muhtevâsı incelenmiştir.

Araştırma konusunun seçiminden, mevcut hâle gelinceye kadarki süreçte bilimsel ve mânevî rehberlikte bulunan

merhum hocam Prof. Dr. İbrahim BAYRAKTAR Bey'e, lisans dönemimden beri, engin tecrübelerinden ve her türlü rehberliğinden faydalandığım değerli hocam Prof. Dr. Veli ATMACA Bey'e, doktora öğrenimim boyunca kendilerinden eğitim almış olmaktan onur duyduğum değerli hocalarım Prof. Dr. Selçuk COŞKUN, Prof. Dr. Nihat YATKIN ve Yrd. Doç. Dr. Tevhit BAKAN'a ve tez izleme komitemde bulunan Prof. Dr. Bahattin KÖK ile Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ Beyler'e teşekkür ediyorum. Ayrıca bana her zaman yardımcı olan değerli kardeşim Doç.Dr. Abdulvahap ÖZSOY'a teşekkür ediyor, tezimi baştan sonuna kadar okuma nezâketinde bulunup, kaynak temini konusunda desteğini hiç eksik etmeyen Yrd. Doç. Dr. Murat GÖKALP'e gönülden şükranlarımı sunuyorum.

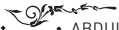
Son olarak, çalışmam boyunca, kendilerine yeterince vakit ayıramadığım için başta çocuklarıma ve aileme gösterdikleri sabırdan dolayı teşekkür ediyorum.

Veysel ÖZDEMİR

Eylül - 2018

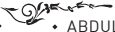
BİBLİYOGRAFYA

- ABBOTT, Nabia, *Studies in Arabic Literary Papyri Historical Texts I*, The University Of Chicago Press, Chicago, 1957.
- , *Studies in Arabic Literary Papyri II Quranic Commentary and Tradition*, The University Of Chicago Press, Chicago, 1967.
- ABD B. HUMEYD, Abd b. Humejd b. Nasr, *Musnedu Abd b. Humejd*, (thk. Subhî el-Bedrî es-Sâmerrâî, Mahmûd Muhammed Halîl es-Sâ'îdî), Mektebetü's-Sünne, Kahire, 1988/1408.
- ABDULLAH B. EL-MÜBÂREK, *ez-Züh'd ve'r-Rekâik*, (thk. Habîburrahmân el-A'zamî), I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, tsz., I/245.
- ABDURREZZÂK B. HEMMAM, Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmam es-San'ânî, *el-Musannef*, (thk. Habîburrahmân el-A'zamî), I-XII, yy., tsz.
- , *Tefsîru'l-Kur'ân*, (thk. Mustafa Müslim Muhammed), I-III, Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd, 1410.
- ACCÂC, Muhammed el-Hatîb, *es-Sünnetü Kable't-Tedvîn*, Mektebetü Vehbe, Beyrut, 1404/1981.
- , *Sünnetin Tesbiti*, (çev. Mehmet Aydemir), Akademi Yayınları, İstanbul, 2005.
- , *Usûlu'l-Hadîs Ulûmuhû ve Mustalahuhû*, Beyrut, 2006.
- AHMED B. HANBEL, *Müsned*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413.
- , *Müsned*, (thk. Şuayb Arnavut), Müessesetü'r-Risâle, I-L, Beyrut, 1995/1416.
- AHMED EMİN, *Fecrü'l-İslâm*, Beyrut, 1969.
- , *Duha'l-İslâm*, I-III, Mektebetü'l-Usre, Kahire, 1997.

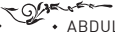
- AHMED MUHARREM, *ed-Devu'l-Lâmii'l-Mübeyyin an Menâhici'l-Muhaddisîn*, I-II, Matbaatu'l-Emâne, Mısır, 1986/1407.
- AĞIRMAN, Cemal, "Hadîs Edebiyatının İntikal Safhaları ve Kitâbet Meselesi", *CÜİFD*, 2001, V/I, s. 155-168.
- AKALIN, İsa, *Ka'bu'l-Ahbâr ve Rivâyetlerinin Değeri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001.
- AKKÂD, Abbâs Mahmûd, *Amr b. el-Âs*, Dâru Nihbe, Kahire, tsz.
- ALGÜL, Hüseyin, "Ensar", *DİA*, XI, 251-252.
- ALÛSÎ, Ebü's-Sena Şehabeddin Mahmûd b. Abdillâh, *Rûhu'l-Meânî Tefsîru'l-Kur'ânu'l-Azîm ve Seb'u'l-Mesânî*, I-XXX, Beyrut, tsz.
- APAK, Adem, *İslâm Siyâset Geleneğinde Amr b. el-Âs*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2001.
- ASELÎ, Bessam, *Amr b. el-Âs*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1991.
- AŞIK, Nevzat, *Sahâbe ve Hadîs Rivâyeti*, Akyol Neşriyat ve Matbaacılık, İzmir, 1981.
- ÂŞIKKUTLU, Emin, "Bir İsnad Tenkît Yöntemi Olarak Şartlı Cerh Ta'diller ve Uygulamadaki Sonuçları", *MÜİFD*, İstanbul, 2001, XX/49-80.
- ATMACA, Velî, *Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî ve Kitabı'd-De'avâtî'l-Kebîr'inin Tahkiki ve Tahrîci*, (Basılmamış Doktora Tezi), Şanlıurfa, 1997.
- , "Hadîs'te İsrâiliyyât'a Bakış 1", *HÜİFD*, Şanlıurfa, 1996, II/359-387.
- , "Hadîs'te İsrâiliyyât'a Bakış II, Ka'bu'l-Ahbâr", *HÜİFD*, Şanlıurfa, 1997, III/163-180.
- ATYÂR, Hüsnî Yûsuf, *el-Bidâyetu'l-Ûlâ li'l-İsrâiliyyât fi'l-İslâm*, Mektebetü'z-Zehrâ, Kahire, 1412/1991.
- AVCI, Casim, "Mısır", *DİA*, XXIX, 557-559.
- , "Kûfe", *DİA*, XXVI, 339-342.
- , "Medâin", *DİA*, XXVIII, 289-291.
- AYCAN, İrfan, *Emevîler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı*, İlahiyat Yayınevi, Ankara, 2003.
- AYDEMİR, Abdullah, *Tefsîrde İsrâiliyyât*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, tsz.

- AYDINLI, Abdullah, *Hadîs İstılahları Sözlüğü*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1987.
- AYHAN, Halis, "İslâm Târîhindeki İlk Eğitim ve Öğretim Müesseseleri", *İM*, yıl. 3, XXX, 1973, s. 7-10.
- AYNÎ, Bedrüddîn b. Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I-XXV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001/1421.
- BAGDÂDÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit el-Hatîb, *Takyîdu'l-İlm*, (thk. Yûsuf el-U'ş), Dâru İhyâi's-Sünneti'n-Nebeviyye, yy., 1949.
- , *el-Câmi' li Ahlâki'r-Râvî ve Adâbi's-Sâmi'*, (thk. Mahmûd Tahân), I-II, Riyad, 1403.
- BAYRAKTAR, İbrahim, *Hadîs Târîhi Ders Notları*, (Basılmamış çalışma), Erzurum, 1984.
- BECKER, C. H., "Aynu Şems", *İA*, II, 69-70
- , "Babilon", *İA*, II, 180.
- , "Bilbis", *İA*, II, 611.
- , "Mısır", *İA*, XIII, 219.
- BEGAVÎ, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mes'ûd el-Ferrâ, *Meâlimu't-Tenzîl*, yy., tsz.
- BELÂZURÎ, Ahmet b. Yahya b. Cabir b. Davud, *Futûhu'l-Buldân*, (çev. Mustafa Fayda), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Huseyn b. Ali, *Sünenü'l-Kübrâ*, I-X, yy., 1344.
- , *Delâilu'n-Nubuuvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi's-Şerî'a*, (thk. Abdulmu'tî Kal'acî), I-VII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988/1408.
- , *Şuabu'l-Îmân*, (thk. Muhammed Sa'îd Besyûnî Zeğlûl), I-VII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh*, I-VI, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1413/1992.
- , *et-Târîhu'l-Kebîr*, I-X, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- BUHL, F. R., "Ariş", *İA*, IV, 221
- , "Ecnâdeyn", *İA*, IV, 105.
- , "Fihl", *İA*, IV, 445-446

- , "Sıffin", *İA*, X, 551.
- , "Muhammed b. Ebî Bekir", *İA*, VIII, 475-476.
- , "Medîne", *İA*, VII, 459.
- , "Muhacirûn", *İA*, VIII, 451-452
- CEMİL, Muhammed b. Fâris, *en-Nebî ve Yehûdu'l-Medîne*, Riyâd, 2002/1422.
- CERRAHOĞLU, İsmail, "Tefsîr ve Hadîs Kitâbetine Karşı Peygamber ve Sahâbenin Durumu", *AÜİFD*, C. IX, 39-45, Ankara, 1961.
- CEVÂD ALÎ, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab Kable'l-İslâm*, I-X, Câmiatu Bağdâd, Bağdâd, 1993/1413.
- CEZZÂR, Fikrî Zekî, *Medâhilü'l-Müellifin ve'l-A'lâmü'l-Arab hatta Âm 1215 h / 1800 m*, I-IV, Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, Riyad, 1992.
- CİLACI, Osman, "Ahbâr", *DİA*, I, 485-486.
- ÇAĞATAY, Neş'et, *İslâm Dönemine Dek Arap Târîhi*, Türk Târîh Kurumu, Ankara, 1989.
- ÇAKAN, İsmail Lütîfî, *Hadîs Edebiyatı*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı, İstanbul, 1996.
- ÇELİKKOL, Yaşar, *İslâm Öncesi Mekke*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2003.
- DÂREKUTNÎ, Ali b. Ömer Ebû'l-Hasan Bağdâdî, *Sünen*, (thk. Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî), I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1966/1386.
- DÂRİMÎ, Abdullah b. Abdirrahmân, *Sünen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, 1413.
- DE GOEJE M. J., "Arabistan", *İA*, I, 473-479.
- DÎNEVERÎ, Ahmed b. Dâvûd, *Ahbârü Tıvâl*, (thk. Abdulmunim Âmir), yy., tsz.
- DJAİT, Hichem, "Al-Kûfa", *El²*, V, 345-351.
- EBÛ DÂVUD, Süleymân b. el-Eşâs, *Sünen*, I-IV, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413.
- EBÛ'L-AMÂYİM, Muhammed, *Asâru'l-Kâhireti'l-İslâmiyye fî'l-Asri'l-Osmânî: el-Mesâcid ve'l-Medâris ve'z-Zevâyâ*, Merkezü'l-Ebhas li't-Târîh ve'l-Fünun ve's-Sekâfeti'l-İslâmiyye, İstanbul, 2003.

- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdillâh el-İsfehânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ*, I-X, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988/1409.
- EBÛ RÂBİYE, Abdulhâlık Seyyid, *Amr b. el-Âs beyne Yedeyi't-Târîh, ez-Zehra li'l-İlami'l-Arabi*, Kahire, tsz.
- EBÛ REYYE, Mahmud, *Advâ ale's-Sünneti'l-Muhammediyye*, Dâru'l-Meârif, Kahire, tsz.
- EBÛ ŞEHBE, Muhammed, *Sünnet Müdafaası I-II*, (çev. Mehmet Görmez, M. Emin Özafşar), Rehber Yayınları, Ankara, 1990.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, *İslâm Hukûku Metodolojisi*, (çev. Abdulkadir Şener), Fecr Kitabevi, Ankara, 1994.
- EBÛ ZEHV, Muhammed, *Hadîs ve Hadîşçiler*, (çev. Selman Başaran, M. Ali Sönmez), Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- EL-A'ZAMÎ, Muhammed Mustafa, *Dirâsâtu fi'l-Hadîsi'n-Nevevî ve Târîhi Tedvînih*, I-II, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1992/1413.
- , *İlk Devir Hadîs Edebiyatı*, (çev. Hulûsi Yavuz), İz Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- EL-BUSTÂNÎ, Butrus, *Udebâu'l-Arab fi'l-Câhiliyyeti ve Sadri'l-İslâm*, I-IV, Dâru Marun Abbud, Beyrut, 1989.
- el-Câmi' fi'l-Cerhi ve't-Ta'dîl*, (Komisyon), I-III, Âlimu'l-Kutub, Beyrut, 1992.
- EL-CEZAR, Fikri, *Mudâhili'l-Muellifine ve'l-A'lâmî'l-Arab*, I-II, Riyad, 1992.
- EL-HUDÂRÎ, Muhammed, *İslâm Hukûku Târîhi*, (çev. Haydar Hatiboğlu), Kahraman Yayınları, yy., 1987.
- el-Mevsuatü'l-Mısriyye: Târîhu Mısri'l-Kadîme ve Âsâruhâ*, London, tsz.
- EYMEYEN, Fuâd es-Seyyid, "İskenderiye", *DİA*, XXII, 574-576
- ES-SALÎH, Subhi, *Hadîs İlimleri ve Hadîs İstilahları (Ulumu'l-Hadîs ve Mustalahuhu)*, (çev. M. Yaşar Kandemir), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- FAHD, Bedrî Muhammed, "Amr b. el-Âs", *MA*, Bağdad, 1986, XXVI-II, 66-74.

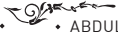
- FÂSÎ, Muhammed b. Ahmed, *ez-Zuhru'l-Muktetife min Târîhi'l-Mekketi'l-Müşerreffe*, (thk. Ali Ömer), Mektebetü's-Sekâfeti'd-Dîniyye, yy., 2001/1422.
- FAYDA, Mustafa, "Abdullah b. Selâm", *DÎA*, I, 134-135.
- , "Abdullah b. Ziba'râ", *DÎA*, I, 144.
- , "Âs b. Vâil", *DÎA*, III, 449.
- GÖKALP, Murat, *İlk Dönem Hadîs ve İslâm Kaynaklarına Göre Veda Hutbesi Rivâyetlerinin Tetkiki*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2001.
- GÖZÜTOK, Şakir, Hz. *Peygamber'in Mekke ve Medîne Dönemindeki Hadîslerinde Uyguladığı Eğitim Metodları*, Buharî ve Müslim Örneği, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 1995.
- GUEST, Rhuvan, "İskenderiye", *İA*, V, 2, 1084.
- GÜNALTAY, Şemseddin, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri*, (sad. M. Mahfuz Söylemez – Mustafa Hizmetli), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1997.
- HÂKİM en-NEYSÂBÛRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, *Ma'rîfetü Ulûmi'l-Hadîs*, (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Kahire, 1937.
- , *el-Mustedrek ale's-Sahîhayn*, I-V, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1997/1417.
- HALİFE B. HAYYÂT, *Târîhu Halîfe b. Hayyât*, (çev. Abdulhalik Bakır), Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2001.
- , *Tabakât*, (thk. Ekrem Ziyâ Umeri), Dâru Tayyibe, Riyad, 1982/1402.
- HALLÂF, Abdulvahhâb, *İslâm Teşrîi Târîhi*, (çev. Talat Koçyiğit), Ankara, 1970.
- HAMİDULLAH, Muhammed, "Hz. Peygamber Zamanında Hadîsin Tedvîni", (çev. Nafiz Danışman), *AÜİFD*, C. IV, sayı 3-4, s. 1-7.
- , *Hz. Peygamber'in Altı Orijinal Diplomatik Mektubu*, (çev. Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul, 1990.
- , *İslâm Peygamber'i I-II*, (çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1991.

- , "İslâmî İlimlerde İsrâiliyyât Yâhut Gayr-i İslâmî Menşeli Rivâyetler", (çev. İbrahim Canan), *AÜİİFD*, Ankara, 1977, Sayı, 2, s. 295-319.
- , *Mecmû'atu'l-Vesâiku's-Siyâsiyye li'l-Ahdi'n-Nebevî ve'l-Hilâfeti'r-Râside*, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1985/1405.
- , *Muhtasar Hadîs Târîhi ve Hemmâm İbni Münebbih'in Sahîfesi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, (çev. Talat Koçyiğit), Ankara, 1967.
- HASAN, Hasan İbrahim, *İslâm Târîhi*, I-X, (çev. İsmail Yiğit, Sadreddin Gümüş), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1991.
- , *Târîhu Amr b. el-Âs*, Mektebetü Medbûlî, yy., 1996.
- HATİBOĞLU, İbrahim, "İsrâiliyat", *DİA*, XXIII, 195-199.
- HIDIR, Özcan, *İsrâiliyyât – Hadîs İlişkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2000.
- HOROVİTZ, J., "Abd Allah b. Salâm", *İA*, I, 41-42.
- , "Vehb b. Münebbih", *İA*, XIII, 260-262.
- HUART, Clement, *Arab ve İslâm Edebiyâtı*, (çev. Cemal Sezgin), Tisa Matbaası, Ankara, tsz.
- HUMEYDÎ, Ebu Bekr Abdullah b. ez-Zübeyr, *Müsned*, (thk. Habîburrahmân el-A'zamî), I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, Kâhire, tsz.
- HUMEYYÎD, Ahmed b. Muhammed, *Kitâbetü'l-Hadîs Beyne'n-Nehyi ve'l-İzn*, Mecmeu'l-Melik Fahd li Tabâ'ati'l-Mushafi'ş-Şerîf bi'l-Medîneti'l-Münevver, Medîne, tsz.
- HÜSEYİN ez-ZEHEBÎ, Muhammed, *el-İsrâiliyyât fi't-Tefsîr ve'l-Hadîs*, Mektebetü Vehbe, Kahire, tsz.
- 'İRÂKÎ, Hâfız Zeynüddîn Abdurrahmân b. Hüseyin, *et-Takyîd ve'l-İzâh limâ Utlika ve Uğlika min Mukaddimeti İbni Salâh*, Matbaatu'l-İlmiyye, Haleb, 1931/1350.
- İBN ABDİLHAKEM, Ebû'l-Kasım Abdurrahman b. Abdillâh, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhu*, Mektebetü Medbûlî, Kahire, 1991.
- İBN ADİYY, Abdullah b. Adıyy b. Abdillâh b. Muhammed Ebû Ahmed el-Cürcânî, *el-Kâmil fi'd-Düefâi'r-Ricâl*, (thk. Yahya Muhtar Gazâvî), I-VII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1409/1988.

- İBN ARRÂK, Ali b. Muhammed, *Tenzihu's-Şeriat'l-Merfûa ani'l-Ehâdisi's-Şeriat'l-Mevzûa*, (thk. Abdulvahhâb Abdullatîf – Abdullah Muhammed es-Siddîk), I-II, Mısır, tsz.
- İBN ASÂKÎR, Ebû'l-Kâsım Sikatüddin Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Târîhu Medîneti Dımaşk*, LXXX, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1415/1995.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim, *el-Musannef*, I-XVI, Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd, 2004/1425.
- İBN EBÎ HÂTİM, Muhammed b. İdrîs Ebû Muhammed er-Râzî et-Temîmî, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, I-IX, Dâru İhyai't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1251/1952.
- , *Kitâbu'l-İlel*, I-VI, Riyad, 2006/1427.
- İBN HACER, Hâfız Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-IV, Bağdat, tsz.
- , *en-Nuketu'l-Ğurer alâ Nuzhetu'n-Nazar fî Tevdîhi Nuhbetu'l-Fiker*, yy., tsz.
- , *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-XIII, (thk. Muhammed Fuâd Abdulbâki, Abdulazîz b. Abdillâh b. Bâz), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, tsz.
- , *Nüzhetü'n-Nazar*, İstanbul, 1305.
- , *Lisânu'l-Mîzân*, I-VII, Dâiretü'l-Mearifi'n-Nizâmiyye, Beyrut, 1986/1406.
- , *Tehzîbu't-Tehzîb*, I-IV, (thk. İbrahim Zeybek, Adil Mürşid), Müessesetü'r-Risâle, yy., tsz.
- , *Takrîbu't-Tehzîb*, (thk. Ahmed Şâğif el-Bakistânî), Dâru'l-Âsime, yy., tsz.
- İBN HALDÛN, Abdurrahman, *Mukaddimetü İbni Hadûn*, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 2001/1421.
- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtım Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî, *Kitâbu's-Sikât*, I-IX, Dâiretu'l-Mearifi'l-Osmâniyye, yy., 1973/1393.
- , *el-Mecrûhîn*, I-III, Halep, tsz.
- , *Sahîh*, I-XVIII, (thk. Şuayb Arnavut), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1993/1414.

- İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Abdulmelik, *Sîretu'n-Nebî*, I-V, Dâru's-Sahâbeti li't-Turâsi bi Tantâ, Mısır, 1995/1416.
- İBN HUZEYME, Muhammed b. İshâk b. Huzeyme, *Sahîh*, (thk. Muhammed Mustafa A'zamî), I-IV, el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1980/1400.
- İBN İSHAK, *Sîretü İbni İshâk*, (thk. Muhammed Hamidullah), yy., tsz.
- İBN KESÎR, İmâduddîn Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV, Dâru Hicr, Beyrut, tsz.
- , *Tefsîru'l-Kur'ânî'l-Âzîm*, I-IV, yy., tsz.
- İBN KUTEYBE, Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî, *Te'vîlu Muhtelifi'l-Hadîs*, (thk. Muhammed Abdurrahîm), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995/1415.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413.
- İBN MANZÛR, Ebû'l-Fazl Cemaleddîn Muhammed b. Mükerrrem, *Lisânu'l-Arab*, I-VI, Dâru'l-Meârif, Kahire, tsz.
- İBN NEDÎM, Muhammed b. İshâk, *Kitâbu'l-Fihrist*, yy., tsz.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri, *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kebîr*, I-XI, (thk. Ali Muhammed Ömer), Mektebetü'l-Hâneçî, Kahire, 2001/1421.
- İBNU'L-CEVZÎ, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *el-Muntazam fî Târîhi'l-Mulûk ve'l-Umem*, I-XVIII, (thk. Muhammed Abdulkadir Ata, Mustafa Abdulkadir Ata), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1992.
- İBNU'L-ESÎR, Ebû'l-Hasen İ'zuddîn, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, I-VIII, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- , *el-Kâmil fî't-Târîh*, (thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Kâdi), I-XI, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1407/1987.
- İBNU'L-ESÎR, Mecdüddîn Ebû's-Seâdât, *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, (thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud Muhammed et-Tanahî), I-V, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

- İBNU'L-İ'MÂD, Şihâbuddîn Ebi'l-Felâh Abdi'l-Hayy b. Ahmed b. Muhammed, *Şezerâtu'z-Zeheb fî Ahbârî Men Zeheb*, I-X, Dâru İbni Kesîr, Beyrut, 1406/1986.
- İBNU'S-SALÂH, Ebû Amr Osman b. Abdirrahman eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-Hadîs*, (thk. Nûreddîn İtr), Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 1986/1406.
- KÂDÎ İYÂZ, Ebû'l-Fazl İyaz b. Musa b. İyaz el-Yahsubi, *Şerhu Sahîhi Muslim li'l-Kâdî İyâz el-Musemmâ: İkmâlu'l-Mu'lim bi-Fevâidi Muslim*, (thk. Yahya İsmail), I-IX, Dâru'l-Vefâ, yy., 1419/1998.
- , *el-İlmâ' ilâ Ma'rifeti Usûli'r-Rivâye ve Takyîdi's-Semâ'*, (thk. Seyyid Ahmed Sakr), Dâru't-Turâs, Kahire, 1970/1389.
- KAHRAMAN, Hüseyin, *Kûfe'de Hadîs İlk Üç Asır*, Emin Yayınevi, Bursa, 2006.
- KANDEHLEVÎ, Muhammed Yusuf, *Hayatu's-Sahâbe*, I-V, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1999.
- KANDEMİR, M. Yaşar, "Abdullah b. Amr b. Âs", *DİA*, I, s. 85.
- , "Amr b. Şuayb", *DİA*, III, s. 92.
- , "Hadîs", *DİA*, XV, 27-64.
- KARAMAN, Hayrettin, *İslâm Hukûkunda İctihad*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, tsz.
- , *Hadîse Dâir İlimler ve Hadîs Usûlü*, İstanbul, 1976.
- KÂŞİF, Seyyide İsmâ'il, *Mısır fî Fecri'l-İslâm min Fethi'l-Arabî ilâ Kıyâmi'd-Devleti't-Tûlûnya*, Mısır, 1994.
- KÂTİP ÇELEBÎ, Keşfü'z-Zûnûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn, I-II, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- KELEBÂZÎ, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin el-Buhârî, *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî*, (thk. Abdullah el-Leysî), I-II, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1407/1987.
- KETTÂNÎ, Muhammed b Abdulhay, *Nizâmu'l-Hukûmeti'n-Nebeviyye el-Müsemme: et-Terâtibu'l-İdâriyye*, I-II, Şirketü Dâri'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, Beyrut, tsz.
- , *er-Risâletu'l-Mustatrafe li Beyâni Meşhûri Kütübî's-Sünneti'l-Müşerreffe*, Mektebetü'l-Kulliyâti'l-Ezheriyye, Kahire, tsz.

- KEVSERÎ, Muhammed Zâhid, "Ka'bu'l-Ahbâr ve İsrâiliyyât", (çev. Osman Güner), *DAAD*, 2004, IV, 221-225.
- KISTER, M. J., "Haddithû 'an banî isrâ'îlâ wa-lâ haraja", *IOS*, II, 1972, s. 215-239.
- KLAVUZ, Neslihan, *Hadîs Yazım Kuralları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2002.
- KOÇYİĞİT, Talat, *Hadîs Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1998.
- , *Hadîs Târîhi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.
- , *Hadîslerin Toplanması ve Yazı İle Tespiti*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1957
- KURT, Abdurrahman, "Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yönden İslâm Öncesi Mekke Toplumu", *UÜİFD*, C. X, Sayı: II, 2001, 99-122.
- KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'ân*, I-XX, yy., tsz.
- KURTUBÎ, Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh b. Abdilberr, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, Dâru'l-'Alâm, yy., 2002/1423.
- KUZUDİŞLİ, Ali, *Yahûdî Kültürünün Hadîslere Etkisi*, (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir, 2004.
- KUZUDİŞLİ, Bekir, *Hadîs Rivâyetlerinde Aile İsnadları*, İşaret Yayınları, İstanbul, 2007.
- KÜÇÜK, Raşit, "Abâdile", *DÎA*, I, 7.
- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri, "Hicâz", *DÎA*, XVII, s. 433-437.
- LAMMENS, H., "Mekke", *ÎA*, VII, 630-636.
- LECKER, Michael, "The Estates Of 'Amr b. Al-'Âs in Palestine: Notes on a New Negev Arabic Inscription", *BSOAS*, London, 1989, LII, Part I, 24-37.
- MÂLİK, Mâlik b. Enes, *Muvatta*, I-II, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413.
- MA'MER B. RÂŞİD, Ma'mer b. Ebî Amr Râşid el-Ezdî, *el-Câmi'*, (thk. Habîburrahmân el-A'zamî), I-II, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrût, 1403.
- MEYDAN LAROUSSE, VIII, 724.

MİZZÎ, Cemalu'd-Dîn Ebi'l-Haccâc Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâ'ir-Ricâl*, I-XXXV, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1403/1983.

MUBÂREKFÛRÎ, Ebû'l-Alâ Abdurrahman b. Abdurrahîm, *Tuhfetu'l-Ahvezî bi Şerhi Câmi'i't-Tirmîzî*, I-X, Dâru'l-Fikr, yy., tsz.

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmî's-Sağîr*, I-VI, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1972/1391.

MÜSLİM, İbn Haccâc, *Sahîh*, I-III, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.

NA'NA', Remzî, *el-İsrâiliyyât ve Eseruhâ fî Kutubi't-Tefsîr*, Dâru'l-Kalem ve Dâru'd-Diyâ Beyrut, 1390/1970.

NEBÎ Bozkurt, Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mekke", *DİA*, XXVIII, 555-563.

-----, "Medîne", *DİA*, XXVIII, 305-311.

NEDVÎ, Şah Muînuddîn Ahmed, Sa'id Sâhib Ansârî, *Asr-ı Saadet*, I-VI, (çev. Ali Genceli), İstanbul, 1985.

NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sunenu'n-Nesâî*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992/1413.

-----, *es-Sünenü'n-Nesâî'l-Kubrâ*, (thk. Abdulğaffâr Süleymân Bindârî), I-VI, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, 1991/1411

NEVEVÎ, Ebû Zekerîyya Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, *Sahîhu Müslîm bi Şerhi'n-Nevevî*, I-XVIII, Matbaatu'l-Mısriyyeti bi'l-Ezher, yy., 1327/1949.

OLGUN, Sibel, *Birinci Abbâsi Döneminde Kitâbet*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2006.

OKIÇ, M. Tayyib, *Bazı Hadîs Meseleleri Üzerine Tetkîkler*, AUİF Yayınları, İstanbul, 1959.

-----, *Tefsîr ve Hadîs Usûlünün Bazı Meseleleri*, Nûn Yayıncılık, İstanbul, 1995.

ÖZEK, Ali, *Hadîs Ricâli Hadîs İlimleri ve Kaynakları*, Fatih Matbaası, İstanbul, 1967.

ÖZKUYUMCU, Nadir, *Fethinden Emevilerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1993.

ÖZPINAR, Ömer, *Hadîs Edebiyatının Oluşumu*, Ankara, 2005.

- PALABIYIK, M. Hanefi, "Asr-ı Saadet'te Okuma – Yazma Faaliyetleri", *İslâmi İlimler Dergisi* Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı *Sempozyumu*, s. 529-560.
- PEDERSEN, Johs., "Mescid", *İA*, VIII, 61.
- RAISUDDIN, Abu Nayeem Md., "Amr b. Al'As and His Conquest of Egypt", *ESIC*, I-XX, New Delhi, 1989, XIX, 299-306.
- RÂMEHURMUZÎ, Hasan b. Abdurrahmân, *el-Muhaddisu'l-Fâsil Beyne'r-Râvî ve'l-Vâî'*, (thk. Muhammed Accâc el-Hâtîb), Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1971/1391.
- RECKENDORF, H. "Ensâr", *İA*, IV, 276-277.
- SÂBÛNÎ, Muhammed Ali, *Muhtasarı Tefsîri İbni Kesîr*, I-III, yy., tsz.
- SA'ÎD B. MANSÛR, *Sünen*, (thk. Habîburrahman el-A'zamî), I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrût, 1985.
- SANCAK, Yusuf, *Hz. Peygamber Devrinde Şiir*, Şafak Yayınevi, Erzurum, 1999.
- SANDIKÇI, Kemâl, "İlk Üç Asırda Hadîs Çalışmalarının Genel Görünümü", *OMÜİFD*, Samsun, 1986, I, 106-114.
- SARGON, Erdem, "Amalika", *DİA*, II, 556-568.
- SCHMITZ, M., "Ka'bu'l-Ahbâr", *İA*, VI, 2.
- SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdirrahman, *Fethu'l-Muğîs bi Şerhi Elfiyyeti'l-Hadîs li'l-İrâkî*, I-III, (thk. Salâh Muhammed Uveydâ), Mektebetü Dâri'l-Minhâc, Beyrut, 1996.
- SELIGSOHUN, M., "Amalik", *İA*, I, 392.
- SEM'ÂNÎ, Ebû Saîd Abdulkerîm b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî, *el-Ensâb*, (thk. Abdullah Ömer el-Bârûdî), I-V, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1408/1988.
- SEMHÛDÎ, Nûreddîn Ali b. Ahmed, *Vefâu'l-Vefâ bi Ahbâri Dari'l-Mustafa*, I-IV, (thk. Muhammed Muhyiddîn Abdulhamîd), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- SEZGİN, Fuat, *Buhârî'nin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1956.
- SIDDÎQÎ, Muhammad Zubayr, *Hadith Literature*, Calcutta University, India, 1961.

- SÖNMEZ, Âbidin *Rasûlullah'ın İslâm'a Davet Mektupları*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1984.
- , *Rasûlullah'ın Diplomatik Münasebetleri*, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1984.
- STRAYER, Joseph R., "Amr Ibn Al-'Âs", *DMA*, I-XIII, New York, 1989, I, 236-237.
- STRECK, M. "Medâin", *İA*, VII, 448-456.
- SUYÛTÎ, Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *ed-Durru'l-Mensûr*, I-VIII, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1993.
- , *Tedribu'r-Râvî fî Şerhi Takrîbi'n-Nevevî*, I-II, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- ŞA'BÂN, Zekiyyuddîn, *İslâm Hukûk İlminin Esasları*, (çev. İbrahim Kâfi Dönmez), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1996.
- ŞÂFÎÎ, Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, (thk. Ahmed Muhammed Şâkir), Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- ŞÂKİR, Ahmed Muhammed, *el-Bâi'su'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulumu'l-Hadîs*, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali, *Fethu'l-Kadîr el-Câmiu' beyne Fenni'r-Rivâyeti ve'd-Dirâyeti min İlmi't-Tefsîr*, I-V, yy., tsz.
- ŞİRÂZÎ, Ebû İshâk İbrahim b. Ali, *Tabakâtu'l-Fukahâ*, (thk. İhsan Abbâs), Dâru'r-Râidi'l-Arabî, Beyrut, 1970.
- TABERÂNÎ, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed, *Mu'cemu'l-Evsat*, I-X, (thk. Târik b. Avdillah b. Muhammed, Abdulmuhsin b. İbrahim el-Huseynî), Dâru'l-Harameyn, Kahire 1995/1415.
- , *Mu'cemu's-Sağîr*, (thk. Muhammed Şekûr), I-II, Mektebetü'l-İslâmî – Dâru Ammâr, Beyrut, 1985/1405.
- , *Müsnedü Şamiyyîn*, I-IV, (thk. Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi), Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1985/1405.
- TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhemmed b. Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XII, yy., tsz.
- , *Târihu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, I-XI, (thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), Dâru'l-Meârif, Mısır, tsz.

- TAYÂLÎSÎ, Ebû Dâvud Süleyman b. Dâvud, *Müsned*, (thk. Muhammed b. Abdilmuhsin et-Türkî), I-IV, Dâru Hicr, Mısır, 1999/1419.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Çağrı Yayınları, 1992/1413.
- TOKSARI, Ali, *Delîl Olma Yönünden Sünnet*, Rey Yayıncılık, Kayseri, 1994.
- TUĞ, Salih, *Zuheyr'ubn Harb ve Kitâb'ul-'İlm Adlı Eseri*, İstanbul Üniversitesi Edebiyât Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984.
- UGAN, Zâkir Kâdirî, "Dînî ve Gayr-ı Dînî Rivâyetler", (çev. Mustafa Karataş, Musa Alak), *İÜİFD*, Sayı 4, 2001, s. 207-289.
- UĞUR, Mücteba, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1992.
- , *Hicrî Birinci Asırda İslâm Toplumu*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1980.
- U'KAYLÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Amr b. Musa, *Duefâi'l-U'kaylî*, I-IV, Beyrut, 1404/1984.
- ULU, Arif, *Tâbiûnun Sünnet Anlayışı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2006.
- UMERÎ, Ekrem Ziya, *Hadîs Târîhi*, (çev. İsmail Kaya), Esra Yayınları, Konya, tsz.
- UYSAL, Selami, *Ka'bu'l-Ahbâr ve Hadîs İlmindeki Yeri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 1997.
- YAKUT EL-HAMEVÎ, Şihâbuddîn Ebû Abdillâh, *Mu'cemu'l-Buldân*, I-V, Dâru Sâdr, Beyrut, 1977.
- YAPAR, Güray, *Hadîslerin Yazılı Malzemeye Dönüşme Süreci (M. 610-770)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2005.
- YARDIM, Ali, *Hadîs I-II*, Damla Yayınevi, İstanbul, 1997.
- YATKIN, Nihat, *Ebû Bekr İbni Ebî Şeybe ve Kitâbu'l-Musannef'i*, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1998.
- YILDIZ, H. Dursun, "Ecnâdeyn", *DİA*, X, 385.
- YILMAZ, Metin, *İslâm Kitâbet Dâiresinin Doğuşu ve Gelişmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 1998.

- YÜCEL, Ahmet, "Bir Hadîs Terimi Olarak Sahafî ve Hadîs Târihi Açısından Önemi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1993-1994, sayı: 11-12, s. 197-203.
- , *Hadîs İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, İstanbul, 1996.
- , *Hadîs İlminde Tenkît Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- , "Hadîslerin Yazılmasıyla İlgili Rivâyetlerin Tenkît ve Değerlendirilmesi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1998-1999, sayı: 16-17, s. 91-121.
- , "Kitâbet", *DİA*, XXVI, 81-83.
- VAJDA, G., "İsrâ'iliyyât", *El²*, IV, 211-212.
- WATT, W. M., "Al-Madina", *El²*, V, 994-998.
- WENSINCK, Aren Jean, "İsrâil", *İA*, V/2, s. 1128.
- , "Amr b. el-Âs", *İA*, I, 412-413.
- ZEBÎDÎ, Muhammed Murtaza el-Hüseyni, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, I-XXXX, Et-Turâsu'l-Arâbî, yy., 1987/1407.
- ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemseddin b. Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehabî, *el-'Iber fî Haberi men Ğaber*, I-IV, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.
- , *el-Kâşif fî Ma'rifeti men lehû Rivâye fî'l-Kütübi's-Sitte*, I-II, (thk. Muhammed Avvâme), Dâru'l-Kible, Cidde, 1992/1413.
- , *Mizânul-İ'tidal fî Nakdi'r-Ricâl*, I-VII, Beyrut, 1995.
- , *Siyeru Al'ami'n-Nübelâ*, (thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), I-XV, Müessesetü'r-Risâle, yy., tsz.
- , *Târihu'l-İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhiri ve'l-A'lâm*, I-LIII, Dâru't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1990.
- , *Tezkiretü'l-Huffâz*, I-IV, Beyrut, tsz.
- , *Tezhîbu Tehzîbi'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, I-XI, (thk. Mesûd Kâmil, Mecdî es-Seyyîd Emîn), el-Fâzûku'l-Hadîsiyye, Kahirre, 2004/1425.
- ZETTERSTEEN, K. V., "Kûfe", *İA*, VI, 964-967.
- ZEYDÂN, Corci, *Târihu't-Temeddüni'l-İslâmî*, I-V, Dâru'l-Mektebeti'l-Hayât, Beyrut, tsz.

ZEYDAN, Abdülkerîm, *İslâm Hukûkuna Giriş*, (çev. Ali Şafak), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1995.

ZÜHRÎ, Muhammed b. Müslim b. Abdillâh b. Şihâb, *el-Meğâziyyu'n-Nebeviyye*, (thk: Süheyl Zekkâr), Dâru'l-Fıkr, Dımeşk, 1981.